

**Робота з текстами на уроках української мови
у процесі вивчення синтаксису й пунктуації у 8-9 класах**

**Ніна ГОЛУБ,
доктор педагогічних наук, професор,
завідувач відділу навчання української мови
та літератури Інституту педагогіки НАПН України**

УДК 373.5.016: 811.161.2

Статтю присвячено важливій методичній проблемі – роботі з текстами на уроках української мови. Авторка обґрунтовує актуальність текстоцентричного підходу, доцільність системного впровадження його, називає переваги такої роботи й передумови ефективності, аналізує методичну літературу. У статті запропоновано ширший алгоритм роботи з текстами з урахуванням особливостей сучасного навчально-виховного процесу, завдань шкільної мовної освіти. Авторка також пропонує приклади урізноманітнення текстової роботи, називає форми подання тексту.

Ключові слова: *текст, текстоцентричний підхід, текстова і текстотворча діяльність, алгоритм роботи з текстом, форми подання тексту.*

Поставлення проблеми у загальному вигляді. Надмірне захоплення сучасних школярів комп'ютером, телефонами, віртуальним, а не реальним спілкуванням призводить до мутацій в активному словнику (коли українську нормативну лексику витісняє сленгова, жаргонна, скорочені слова, слова-паразити), заміщення живого мовлення жестами й мімікою, втрати потреби у живому спілкуванні, відчуття насолоди від спілкування і знецінення ролі його в житті кожної людини тощо. Усе актуальнішою постає проблема соціалізації особистості, оскільки систематичне тривале перебування школярів у віртуалі робить їх залежними від цього простору, асоціальними, нездатними комунікувати й адаптуватися в будь-якому колективі.

Віртуальне спілкування, на відміну від живого, безпосереднього, контактного, надто динамічне, блискавичне, фрагментарне й нерідко беззмістовне. Учасники його задовольняються репліками, здебільшого у формі неповних чи односкладних речень, не відчують потреби в текстовому матеріалі для своїх висловлень. У такій ситуації усе важливішим стає системне впровадження на уроках української мови роботи з текстами.

Нагальним завданням шкільної мовної освіти є «навчити учнів ефективного спілкування, яке не обмежується формулюванням окремих речень чи фраз, а передбачає обмін певним досвідом, інформацією, емоціями, почуттями й переживаннями, закладеними у текст [3, С. 70]».

Однією з передумов ефективної текстотворчої діяльності учнів, за висновками І. Гальперіна, є «накопичений досвід спостережень над структурою, змістом, композицією тексту, щоб вивести певні закономірності організації й осмислити значення його і функціональні характеристики [2, с. 15]».

Аналіз публікацій. Чинні методики, наголошуючи на важливості роботи з текстами, розглядають її у системі уроків розвитку мовлення і в процесі вивчення теоретичного мовного матеріалу. Орієнтирами для роботи вчителя пропонують такі варіанти завдань на основі текстового матеріалу: прочитати виразно; визначити головну думку; дібрати заголовок; спостерігати за певним мовним явищем (н-д, граматичними засобами зв'язку в реченнях); визначити композиційні елементи тексту; виявити лексичні повтори; обґрунтувати вживання мовних засобів; назвати абзаци й об'єднати їх у мікротеми; доповнити текст реченнями; розгорнути кожне речення в абзац; визначити стиль і тип мовлення; проаналізувати мовні засоби тощо [6, с. 155-164], [7, с. 298-301]. Отже, у полі зору авторів перебуває лінгвістичний аналіз тексту з такими основними параметрами його: визначення теми й основної думки тексту; виділення абзаців (мікротем); визначення типу і стилю мовлення; аналіз структури тексту; аналіз мовних засобів (лексичних, граматичних, стилістичних). Такий підхід «дає цілісне уявлення про його

ідейно-сміслове навантаження і систему мовних засобів, що його виражають [6, с. 298-301]».

Автори пропонують поєднувати роботу над текстом із вправами, «що сприяють організації навчальних дій у процесі аналізу або трансформації мовного матеріалу», а саме: аналітичні, аналітико-мовленнєві, аналітико-синтетичні [7, с. 162-163].

За таким алгоритмом побудовано посібник М. Візінської [1], у якому авторка пропонує дидактичний матеріал для системного впровадження текстоцентричного підходу у процес вивчення синтаксису й пунктуації. Авторка привертає увагу до стилістично ролі речень, змісту тексту,

Зручні для роботи з текстом на уроці спеціальні робочі зошити [4], [5], однак завдання в них ідентичні: дібрати заголовок, визначити тему, стиль, тип; дописати пропущені літери, розділові знаки; з'ясувати лексичне значення слова; розібрати за будовою; виписати з тексту епітети (речення, словосполучення, порівняння,); виконайте морфологічний (синтаксичний, фонетичний) розбір; поставте наголос і под. [4], довести, що це текст; виписати звороти, характерні для публіцистичного стилю; визначити спосіб зв'язку між реченнями; згрупувати слова за орфограмами; скласти схему речення; скласти план тексту та ін. [5].

Аналіз статей, методичних посібників засвідчує, що автори орієнтують роботу з текстом на реалізацію таких функцій його: поповнення знань учнів про систему мови, тренувальну, розвитку мовлення, розвитку смислового сприйняття тексту, культурологічну, комунікативну, дискурсивну. Ці функції, вочевидь, не вичерпують усі можливості тексту. Тому є потреба більш детального розгляду цієї проблеми.

Мета статті – наголосити на важливості текстоцентричного підходу у навчанні української мови, запропонувати алгоритми повноцінного й системного використання текстів на уроках вивчення синтаксису й пунктуації.

Виклад основного матеріалу. Про важливість, актуальність і доцільність системної роботи з текстами на уроках української мови свідчать такі переваги його:

- 1) текст сприяє ненав'язливому залученню учнів до духовного багатства нашого народу;
- 2) формує внутрішню потребу читати й збагачувати себе прочитаним;
- 3) розвиває уяву;
- 4) мотивує учня на навчальну діяльність, підвищує пізнавальний інтерес;
- 5) демонструє красу й виражальне багатство української мови;
- 6) розвиває творчий потенціал;
- 7) сприяє збагаченню активного словника;
- 8) поліпшує якісні характеристики мовлення;
- 9) розвиває навички осмисленого читання;
- 10) створює умови для організації групової роботи;
- 11) розвиває навички естетичного сприйняття мови;
- 12) сприяє економії часу на уроці й розширенню можливостей уроку;
- 13) реалізує міжпредметні зв'язки на уроці;
- 14) створює умови для пошуку й осмислення проблеми;
- 15) розвиває оргдіяльнісні навички (цілевизначення, планування, коригування, рефлексія);
- 16) формує навички дбайливого ставлення до мови і свого мовлення;
- 17) сприяє формуванню мовного чуття;
- 18) впливає емоційно на учня, розвиває і збагачує його емоційний інтелект тощо.

Поза увагою нерідко перебувають такі можливості тексту, як естетика мови, визначення головної й другорядної інформації, фіксування інформації різними способами, виконання логічних дій (аналіз, синтез, порівняння, класифікування, узагальнення, виявлення тези й доказів; добір власних

аргументів; формулювання висновків), «переведення» тексту з одного стилю в інший; переведення тексту в інший формат: таблицю, схему, малюнок та ін.

Текст настільки універсальний засіб, що може бути застосований на різних уроках, сприяти реалізації багатьох методів навчання, усіх поставлених цілей на уроці. Пропонуємо розгорнутий алгоритм роботи з текстом на уроках вивчення синтаксису й пунктуації в школі:

- читання, створення інтонаційної карти тексту;
- переказування тексту;
- словникова робота (з'ясування лексичного значення слова, тематичне групування лексики, активізування у мовленні; виховання уваги до незнайомих слів; сполучуваність слів тощо);
- визначення й осмислення теми, головної думки;
- визначення ознак і композиційних елементів тексту;
- визначення стильових рис, мети висловлення;
- співвіднесення мовних засоби із задумом, типом, жанром і стилем мовлення;
- визначення й обґрунтування типу мовлення;
- організація групового чи індивідуального лінгвістичного дослідження;
- організація самостійної роботи;
- визначення емоційного впливу тексту на читачів, слухачів;
- виявлення й маркування певного мовного явища;
- узагальнення певного мовного матеріалу (групування, класифікація, структурування й систематизування);
- формулювання тези, гіпотези, добір аргументів;
- проведення аналогії з відомими фактами, прикладами з життя людей, історичними подіями, прислів'ями й афоризмами, творами, цитатами з творів, епіграфами і багато ін.;
- пояснення написання й вимови;
- організація супутнього повторення;

– привернення уваги до тропів задля формування відчуття естетичної насолоди;

– удосконалення тексту;

– добір слів й виразів, що сприяють налагодженню психологічного комфорту, унеможливають конфлікт;

– видозміна тексту (розширення, скорочення, збагачення певними одиницями (влучними словами і виразами, синонімами, епітетами, фразеологізмами, тропами), заміна одних одиниць іншими, логічне розташування змістових елементів структури тексту);

– виявлення проблеми;

– виконання логічних операцій (аналіз, синтез, порівняння, зіставлення, висновки);

– осмислення поведінкових зразків героїв тексту й зіставлення їх з поведінковими нормами нашого суспільства;

– прогнозування психологічного впливу тексту на співрозмовника;

– виявлення прийомів гармонійного спілкування;

– висловлення власного ставлення до змісту тексту;

– добір коментарів;

– «переведення» тексту з одного стилю в інший;

– переведення тексту в інший формат: схему, малюнок, таблицю тощо);

– виявлення слів і виразів-конфліктогенів;

– створення власного висловлення тощо.

Для роботи на уроках пропонуємо різні форми подання тексту:

– текст-зразок;

– текст деформований;

– базовий текст (потребує лексичного наповнення, змістових чи композиційних змін);

– текст незакінчений.

Розглянемо приклади роботи з текстами на уроках вивчення синтаксису й пунктуації у 8-9 класах:

І. Прочитайте виразно текст, відтворивши інтонаційно загальний настрій його.

Таких старосвітських* хатин уже небагато. Вони вмирають так, як повмирали ті, що їх колись ставили. У нашому селі вона одна-однісінька. Має сто сім літ і мало не по самі вікна вже вросла в землю...

Якщо хочете увійти в світлицю, то напевно стукнетеся лобом об старенький одвірок*. Ваші очі, що звикли надворі до ясного світла, одразу не побачать тут нічогісінько. Крізь малі віконця, притінені черешневим гіллям, лиш вряди-годи закрадаються до хати грайливі сонячні зайчики. Лише згодом ви запримітите ліворуч од дверей здоровенну піч, що з усякими грубками, припічками*, запічками* розсілася, як печериця, на півхати. Коло печі звисає від стелі довга жердка*, а на ній усі хатні достатки: і дідова полотнянка, і бабин кожух, і Орисині черевики «на корках», і Михасеві жовті мешти*... Широка постіль застелена білим рядном, а копиця з подушок сягає аж до самої стелі. Поруч – залізом кована скриня*, на якій колись світилися воскові свічки за душі померлих у цій хаті, а дяки читали псалми... Сіру, задимлену стелю піддержують три соснові трами**. Поміж щілинами, що поробилися в трамах, переховує Сенько Маланюк найцінніші свої документи: податкову книжку, кобилячу легітимацію і позови з суду...

Попід стелю рядочком навколо світлиці поприбивані образи*. Усі в порохнявих рамах, вкриті порохом і павутинням. Кожний образ пообтиканий з усіх боків ще малими образочками, так що всіх святих, менших і більших, можна тут нарахувати до двохсот.

Сонце заходить, вечоріє. По хаті блукають сутінки, як тіні предків, як спомин давніх літ... Під вікном шарудить вітер... Білі пелюстки черешневого цвіту тихо опадають на землю... Стара хата стоїть німа, мовчазлива. Від неї віє вже могильним холодом. Вона вже чуває свій кінець... *(За І. Керницьким).*

ТАБЛИЦЯ 1

II. *Об'єднайтеся у групи. Прочитайте мовчки текст. Визначте, якої видозміни він потребує. Проведіть пошукову роботу й відновіть текст.*

З давніх-давен наші пращури шанували ароматну ягоду суниці. Вона і ..., і ..., і ... лікувала; настоянку з її листя пили від Збирали червоні намистини у червні **місяці**, кланялися кожному листочкові, під яким знаходили кілька смаколиків, що схилилися до низу. Звідси й назва «суниця» (інколи «сумниця»), де су- ..., що означає «...», як у словах сучасник, сувій, суглинок; «-ниц-» означає «...», а разом –

Їли плоди з таким апетитом, що аж тріщали насінинки на зубах, тому суничку ще називали трускавкою. А місто, побудоване на суничній галявині, звуть –

У Давньому Римі ягоду так і називали «Fragaria», тобто «...». У Всесвіті навіть є астероїд, названий на честь цих ягід – Фрагарія.

Англійці цю ягоду називають – Strawberry (Straw – ...; berry – ...), тобто «...», тому, що під кожний кущик акуратно підстеляють нарізану солому, щоб ягода була смачна й чиста, не підгнивала від частих дощів, була захищена від бур'янів (*З Інтернету*).

Довідка: гіпертонію, і шлункові хвороби, і недокрів'я; застуди; префікс; «разом»; «до низу»; нахилені разом; Трускавець; «пахуча»; солома; ягода; ягода з соломинкою.

Запитання і завдання:

1. Яка інформація з тексту є для вас новою, несподіваною?
2. Назвіть слова, з якими у вас асоціюється суниця.
3. Якою інформацією і з ким ви б хотіли поділитися?
4. Що іще вам відомо про користь цієї ягоди?
5. Чи доводилося вам вирощувати суницю? Поділіться досвідом.
6. Випишіть 5 слів, у яких різна кількість звуків і букв. Поясніть.
7. Поясніть доречність уживання в тексті виділеного слова.

8. Назвіть у тексті односкладні речення, визначте вид.
9. Доберіть з тексту приклади простих і складених присудків.
10. Доберіть епітети до слова «ягода», звірте свої результати зі словником епітетів.
11. Назвіть слова, у написанні яких ви відчуваєте труднощі.

III. *Прочитайте виразно. Перекажіть. Обґрунтуйте доцільність назви тексту.*

МАНДРІВКА У ДИТИНСТВО

Багрянцем **спалахують** біля маминої хати чорнобривці. **Схиляюся** до них – і вдихаю ніжний і **незрівнянний** запах**. І ніби чую чарівну неповторну мелодію, зіткану з аромату теплого домашнього хліба.

Мандрую в далеке дитинство, той райський і **безтурботний** куточок. Тут **відкрилися** перші фрагменти дорогого й незабутнього світу, **виплеканого** батьківською турботою й теплом...

Світла чиста оселя**, прибрана рушниками, долівка, укрита тканими бабусиними **рукотворами**. Он **розкішна піч**, вимощена дужими батьковими руками. Дихає теплом акуратно застелений рядниною опічок*. **Духмяніє свіжовибілуваний** комин*.

Навпроти виблискує пофарбоване у **світло-блакитний** колір **підвіконня**. А на ньому у великій глиняній мисці красуються червоні достиглі помідори...*(За Г.Кацавець)*

* – з'ясувати лексичне значення слова;

** – дібрати синоніми

ТАБЛИЦЯ 2

IV. *Прочитайте мовчки. Визначте й обґрунтуйте стиль і тип мовлення. Сформулюйте головну думку.*

Якби я могла створити музей, то збирала б туди душі. Так, вони іноді не витримують жорстокості, образ, болю, байдужості, злості й полишають свої тіла. У кожної своя історія, про яку ще ніхто ніколи й не здогадувався. Я тримала б їх під прозорими скляними ковпаками, щоб усі відвідувачі могли побачити кожен темну пляму і кожен страшний рану. А знизу написала б їхні історії. Може, хоч після такого видовища люди усвідомили б, чого робити не варто. Такий музей душ був би цікавим і повчальним. Так, але хто б узяв кудись мою?.. (За С. Гудич).

Запитання і завдання:

1. Знайдіть у тексті речення, у якому авторка обґрунтовує свою ідею створення музею.
2. Як ви розумієте причину такого рішення?
3. Сформулюйте на основі прочитаного припущення з таким початком: «Якщо буде створено такий музей, то ...».
4. Як ви ставитеся до музеїв? Скільки музеїв ви відвідали у своєму житті?
5. Дайте усну характеристику кожного речення.
6. Згрупуйте іменники з тексту за відмінами.
7. Назвіть розряд кожного займенника.
8. Продовжіть речення: «Якби я міг (могла) створити музей, то це був би...». По черзі прочитайте свої варіанти. Чия думка видалася вам найбільш оригінальною?
9. Об'єднайтеся у групи для підготовки проекту «Музеї в моєму місті (селі): реалії й перспективи».

У. Прочитайте уривок з листа Н. Вострякової і перекажіть його. Додайте висновки, у яких висловіть власне ставлення до подій, описаних тут.

Війна дуже багато перевернула в нашому житті. Вона змінила не тільки умови, у яких ми живемо, але й слова, які ми вживаємо. Діти починають

свою розповідь словами «До війни ...» або «Коли ще не було війни ...». Мій Михайлик не говорить слово «війна», хоча пізнав усі її «принади». Він називає те, що тут відбувається, «ці події». Маленька безпорадна людина пручається, не хоче впускати війну у своє життя. Думаю, що це добре.

Мене лякає інше. Півтора місяці тому ми йшли після школи додому. Михайлик каже: «Мамо, а ти знаєш, що град – це не тільки знаряддя війни? Це ще й крижинки, які падають з неба!».

Я прекрасно пам'ятаю, що моя дитина раніше знала значення цього слова. Починаю йому нагадувати, як колись ми потрапили під град, як мало не побило татову машину і т. д. Михайлик зупинився і майже пошепки сказав: «Мамо, я забув! Тепер ти сказала – і я згадав!». Виходить, що війна витісняє у дитини з пам'яті картини мирного життя. Слова «акація», «гіацинт», «гвоздика» наші діти сприймають не в тому значенні, яке подають словники... *(За Н. Востряковою).*

Запитання і завдання:

1. Що насправді найбільше тривожить жінку?
2. Які почуття виникли у вас після прочитання тексту?
3. Прочитайте найбільш зворушливе місце в тексті.
4. Як заради цієї проблеми?
5. Уявіть себе у ролі мами хлопчика. Які будуть ваші дії?
6. Поясніть зміст останнього речення.
7. Прочитайте кожне складнопідрядне речення, визначте вид підрядного.
8. Випишіть у зошит складнопідрядні речення з кількома підрядними, визначте вид підрядності.
9. Як ви розумієте слова «Хочеш миру – готуйся до війни»?
10. Чому вони стали актуальними нині?
11. Доберіть українські прислів'я про мир. Як вони характеризують український народ?

Наприклад: 1. Хто сіє мир, поже щастя. 2. Мир будує, війна руйнує. 3. Поганий мир кращий за гарну війну. 3. Мир – батько добробуту. 4. Війну добре чути та важко бачити. 5. Нема моря без води, а війни – без крові. 6.

VI. Прочитайте текст. Визначте тему, тип і стиль.

Український **фотохудожник** Сергій Полюшко захопився світлиною** іще під час навчання в художній школі. Згодом його **хобі** стало професією, і з 2006 року майстер **не припиняє** дивувати глядача своїми знімками.

Його фотографії **сповнені** теплом і романтикою. До кожної зйомки майстер підходить творчо, з **натхненням**. «Фотографуючи, намагаюся вловити емоції, передавати почуття моделі, які допомагають підкреслити чесноти й формують **завершений** образ. Хоч і не женуся за титулами й нагородами, та вони самі мене знаходять, бо виконую свою роботу відповідально, якісно й з азартом», – **розповідає** Сергій Полюшко (*Із сайту ArtsLooker*).

Запитання і завдання:

1. Поясніть написання виділених слів.
2. Дайте характеристику складних речень. Доберіть до кожного складного речення 1-2 синонімічні.
3. Випишіть з кожного речення підмети й присудки, охарактеризуйте їх.
4. Поясніть розділові знаки.
5. Наскільки важливо, на вашу думку, пов'язувати хобі з професією?
6. Розгляньте світлини майстра тут: <http://polyushko.35photo.ru/> і підтвердіть або спростуйте думку про те, що «майстер не припиняє дивувати глядача своїми знімками».
7. Які світлини свідчать про те, що до «кожної зйомки майстер підходить творчо, з натхненням», що він намагається «вловити емоції», «передавати почуття моделі», що свою роботу фотограф виконує «відповідально, якісно й з азартом».

8. Які світлини справили на вас найсильніше враження?
9. Які світлини викликали здивування?
10. Якими світлинами ви хотіли б поділитися з друзями?

*VII. Прочитайте текст. Сформулюйте проблему, яку порушує автор.
Визначте стиль.*

До ери розвинених технологій саме в Слові і з допомогою Слова здійснювалися пізнавальні операції, і саме Слово несло тягар знань про світ. З розвитком наукових досліджень Слово дедалі більше поступалося математичній формулі, геометричній функції, статистичному графіку. Сьогодні у створенні фундаментальної картини світу слову належить лише допоміжна роль...

Міський побут – а він фактично є вже домінуючим в усіх т.зв. розвинених суспільствах – означає катастрофічне звуження і вихолощування безпосередньої причетності до життя тваринного і рослинного світу, втрату відчуття землі як підстави свого буття. Звідси і відмирання цілих пластів мови. Людина вже не здатна адекватно поіменувати світ у його, хоч і зникальному, але все ще наявному багатстві. А без найменування немає володіння. За винятком дуже вузького кола дуже вузьких спеціалістів, ніхто вже нічого не знає про те, що росте на землі, бігає або повзає по землі, риється в землі, літає в повітрі. Від тисяч конкретних імен скоро залишаться лише загальні поняття: це птах, це дерево, це звір, це чи то квітка, чи то бур'ян, позбавлені чуттєвого й емоційного наповнення, конкретних образних уявлень та асоціацій. (Я вже не кажу про забуття символічних значень багатьох і багатьох імен природного світу, що залишилися в мовах спорожнілою звуковою формою).

У системі мовлення зіпсувався гальмівний механізм, що – як і в усякій системі – відповідає за безпеку руху. У минулому людство, знаючи і про живлющу, і про руйнівну, вбивчу силу слова, виробляло своєрідний

самоконтроль: слово було предметом морального оцінювання, у процесі якого розрізняли слова добрі й лихі за можливим впливом їх на людську душу. Поступово ці моральні кордони розмивалися, а нині маємо справжній апофеоз т.зв. «ненормативної лексики» (За І. Дзюбою).

ТАБЛИЦЯ 3

VII. Прочитайте текст мовчки. Перекажіть від третьої особи.

Кожен мій день починається з молитви. Після сніданку йду до комп'ютера – переглядаю листи. Якщо вони прийшли, відразу на них відповідаю. А потім сідаю за робочий стіл і працюю десь до дванадцятої. Між іншим, я дуже рано встаю – о шостій я вже на ногах. До такого мене **привчило** життя, бо о сьомій я мала лекції в університеті, а він досить далеко від мого дому, так що доводилося прокидатися о п'ятій. Але я завжди першою була в аудиторії, студенти **приходили** вже після мене. За сорок років роботи лише одного разу **не змогла** бути на заняттях. Після обіду берусь за легші справи: піаніно, читання, домашні клопоти...

Моє **помешкання** в Ріо-де-Жанейро дуже еkleктичне*, бо в ньому є багато речей, які я привезла з моїх подорожей** світом. Там є чимало українського: вишивки, килими, кераміка...

На моєму робочому столі все на своїх місцях. Буваю емоційна, але вмію себе добре **тримати**. Вперта. Самокритична. Всі кажуть, що працьовита, але я вважаю, що це риса кожної нормальної людини. Коли вона доходить до певного розуміння світу, то мусить працювати. Молись і працею – моє головне життєве правило.

Змалечку я була свідомою українкою. Мене виховували в українській мові, в українському побуті. Я пам'ятаю донині наші домашні **святкування Різдва**, Великодня, весілля, а також досі згадую голосіння над покійними.

Я захоплювалася казками, різними **повір'ями**, ворожбами. Найцінніше, що я забрала з України – її пахощі й прянощі...(В. Вовк).

Запитання і завдання:

1. Які риси характеру письменниці Віри Вовк ви можете назвати з її розповіді про себе?
2. Розкажіть свої враження від прочитаного.
3. Спільно з сусідом (сусідкою) по парті переробіть цей текст в інтерв'ю. Запитання, на які ви тут знайшли відповідь, запишіть у зошит. Розіграйте діалог.
4. Що із прочитаного варто взяти на замітку кожному?
5. За таким зразком підготуйте розповідь про себе.
6. Поясніть написання виділених слів.
7. Знайдіть у тексті слова з такою будовою: префікс+корінь+суфікс+суфікс + закінчення; корінь+суфікс+суфікс+суфікс+закінчення; префікс+корінь+суфікс+суфікс + закінчення+суфікс.
8. Поставте у формі 2-ої однини і 3-ої особи множини теперішнього часу дієслова *молитися, триматися, прокидатися*.
9. Випишіть складні речення. Усно дайте характеристику кожного, позначте члени речення.
10. Перебудуйте будь-які двоє простих неускладнених речень в ускладнені. Запропонуйте для одного речення кілька варіантів ускладненого.
11. Поясніть розділові знаки.

VIII. *Прочитайте виразно. Визначте тип мовлення й обґрунтуйте. Доберіть заголовок.*

Так дивно... Якщо задуматися, то сніг падає споконвіку і щоразу взимку. А нестримна, по-дитячому щира радість від перших мереживних сніжинок робить щасливими стільки людей! Перший сніг свіжий, чистий, як перший поцілунок. Перший сніг незайманий, цнотливий, допоки не з'явиться на ньому загадкове плетиво слідів. Чиясь невеличка історія.

А згори тихо падають додолу нові сніжинки. На перехожих, на пухнасті шапки, хутрянні комірці, на довжелезні дитячі вії.

І за мить усе довкола стає білим, невагомим. Мабуть, перший сніг існує у світі для того, аби щоразу дарувати людям маленьке відчуття дива, аби засвічувати навколо – у великих містах і маленьких селах – багато ясних усмішок (Слава Світова).

1. Які емоції викликав у вас цей текст?
2. Визначте загальний настрій твору. Якими засобами автор досягає цього?
3. Випишіть епітети і поясніть роль їх у творі.
4. Додайте, скільки це можливо, у твір порівняння. Прочитайте, щоб відчутти, як змінився твір.
5. Продовжіть речення: «Мабуть, перший сніг існує у світі для того, ...».
6. Дайте загальну характеристику другого речення, що в другу абзаці.
7. Поясніть розділові знаки у тексті.
8. Будь-які двоє речень перебудуйте у складні.
9. Із чим у вас асоціюється «по-дитячому щира радість», «відчуття дива»?
10. Переведіть текст у інший формат: схему, малюнок.

Статья посвящена важной методической проблеме – работе с текстами на уроках украинского языка. Автор обосновывает актуальность текстоцентричного подхода, суть системного внедрения его, называет преимущества такой работы и предпосылки эффективности, анализирует методическую литературу. В статье предложен широкий алгоритм работы с текстами с учетом особенностей современного учебно-воспитательного процесса, задач школьного языкового образования. Автор предлагает примеры разнообразия текстовой работы, называет формы представления текста.

Ключевые слова: текст, текстоцентричного подход, текстовая и текстотворческая деятельность, алгоритм работы с текстом, формы представления текста.

Література

1. Візінська М. Робота з текстом на уроках української мови як засіб активізації когнітивно-дослідницької діяльності учнів: дидактичний матеріал. Ч. I. Синтаксис і пунктуація / Марія Візінська. – Івано-Франківськ: Нова Зоря, 2016. – 376 с.

2. Гальперин И. Р. Текст как объект лингвистического исследования / И.Р. Гальперин. – М.: Наука, 1981. – 139 с. –

3. Голуб Н.Б. Особливості текстотворчої діяльності учнів 5-7 класів в умовах компетентнісного навчання української мови / Н.Б. Голуб // Науковий часопис НПУ ім. М.П. Драгоманова. Серія 16. Творча особистість учителя: проблеми теорії й практики. – Вип. 20(30). Спеціальний випуск. – 2013. – С. 70-74.

4. Малюшкин А.Б. Комплексный анализ текста: рабочая тетрадь. 6 кл. / А.Б. Малюшкин. – М.: ТЦ Сфера, 2006. – 96 с.

5. Малюшкин А.Б. Комплексный анализ текста: рабочая тетрадь. 9 кл. / А.Б. Малюшкин. – М.: ТЦ Сфера, 2006. – 112 с.

6. Методика навчання рідної мови в середніх навчальних закладах: Підручник / За редакцією М.І. Пентилюк: підручник для студентів-філологів. – К.: Ленвіт, 2000. – 264 с.

7. Методика навчання української мови в середніх освітніх закладах : Підручник / За ред. М.І. Пентилюк. – К.: Ленвіт, 2004. – 400 с.

Literatura

1. Vizinska M. Robota z tekstem na urokakh ukrainskoi movy yak zasib aktyvizatsii kohnityvno-doslidnytskoi diialnosti uchniv: dydaktychnyi material.

Ch. I. Syntaksys i punktuatsiia / Mariia Vizinska. – Ivano-Frankivsk: Nova Zoria, 2016. – 376 s.

2. Halperyn Y. R. Tekst kak ob'ekt lynchvystycheskoho yssledovaniia / Y.R. Halperyn. – M.: Nauka, 1981. – 139 s. –

3. Holub N.B. Osoblyvosti tekstotvorchoi diialnosti uchniv 5-7 klasiv v umovakh kompetentnisnoho navchannia ukrainskoi movy / N.B. Holub // Naukovyi chasopys NPU im. M.P. Drahomanova. Seriiia 16. Tvorcha osobystist uchytelia: problemy teorii y praktyky. – Vyp. 20(30). Spetsialnyi vypusk. – 2013. – S. 70-74.

4. Maliushkyn A.B. Kompleksnyi analiz teksta: rabochaia tetrad. 6 kl. / A.B. Maliushkyn. – M.: TTs Sfera, 2006. – 96 s.

5. Maliushkyn A.B. Kompleksnyi analiz teksta: rabochaia tetrad. 9 kl. / A.B. Maliushkyn. – M.: TTs Sfera, 2006. – 112 s.

6. Metodyka navchannia ridnoi movy v serednikh navchalnykh zakladakh: Pidruchnyk / Za redaktsiieiu M.I. Pentyliuk: pidruchnyk dlia studentiv-filolohiv. – K.: Lenvit, 2000. – 264 s.

7. Metodyka navchannia ukrainskoi movy v serednikh osvutnykh zakladakh : Pidruchnyk / Za red. M.I. Pentyliuk. – K.: Lenvit, 2004. – 400 s.